

ՆԵՐԻՔՆԱԶ ՈՐՄԿԱՆՅԱԼ

## ՆԵՐՍԵՍ ԾՆՈՐՀԱԼՈՒ «ՅԻՍՈՒՄ ՈՐԴԻ» ՊՈԵՄԻ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴԳՐԿՈՒՄՆԵՐԸ

1152 թվականին «Բան հաւատոյ» պոեմից հետո Ներսես Ծնորհալին գրում է 4 հազար տողից բաղկացած «Տեառն Ներսէսի մուէր մաղթանաց մերչափական տաղիւ տուողին բանից ըղձումն աղօթից մերանձնական հոգւոց զարթուցելոց մտօք ի թմբրութենէ կրից յիշատակաւ անցելումն իրի, մերկայի և ապագայի, ողբումն հեծութեան սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ» վերնագրով պոեմը, որ հայտնի է «Յիսուս Որդի» խորագրով:

Համաձայն ուսումնասիրողների այն կարծիքի, թե՛ «Բան հաւատոյ» երկը իր թեմայով, բովանդակությամբ ու ձևով «իրեն» հեղինակին, երևի չի բավարարել<sup>1</sup>, և «Մի ամբողջ տարի՛ մա որոնումներ կատարելուց հետո ստեղծագործության թեմա է ընտրում Հին ու Նոր Կտակարանների համեմատաբար շատ լայն բովանդակությունը»<sup>2</sup>, «Բան հաւատոյ»-ն դիտվել է իբրև «Յիսուս Որդի»-ի մախնական տարբերակ: Մինչդեռ այս ստեղծագործությունները տարբեր են իրենց մպատակադրումներով և հասցեագրված են տարբեր լսարանների: «Բան հաւատոյ»-ն ուսուցողական պոեմ է, որի մպատակն է ընթերցողին ծանոթացնել Ավետարանի բովանդակությանը, «Յիսուս Որդի»-ն, Ծանաշյանի ձևակերպմամբ, «կուգայ հոգեկան ապրումներէն, մարդկային զգացողութիւններէն, մեղքի եւ ցաւի մէջ տառապող մարդու մը անձկութիւններէն, փարելով աստուածային շնորհքէն կաթող լոյսին եւ վերականգնող զօրութեան»<sup>3</sup>:

Ըստ Մ. Ավդալբեգյանի՝ Ծնորհալին «Յիսուս Որդի»-ն ևս գրել է՝ ելնելով մանկավարժական մկատառումներից: Այն «կանոնական գրքերի հենքի վրա հյուսված ստեղծագործություն է, որ մպատակ ունի ամրապնդել Հին ու Նոր Կտակարանների էական դրվագներն ընթերցողի մեջ, հստակել այլաբանություններն ու տպավորել մատչելի մեկնություններով»<sup>4</sup>: Նրան համակարծիք է Ա. Մադոյանը: Նա գրում է. «Ծնորհալու երկը ուսուցողական մպատակներ է հետապնդել»<sup>5</sup>: Վկայակոչելով այն հանգամանքը, որ երկը երգվող հատվածներ է ունեցել, մա ընդգծում է, որ «դա ևս պիտի մպատկեր մրա մյուսի ընկալելի, մատչելի լինելուն»<sup>6</sup>:

Անշուշտ, Ծնորհալու «Յիսուս Որդի»-ն ունի ուսումնական մպատակադրում, ինչպես և մրա ողջ ստեղծագործությունը: Սակայն «Յիսուս Որդի»-ն փիլիսոփայական խորքով, գաղափարական լայն ընդգրկումներով բազմաշերտ ստեղծագործություն է, իսկ

<sup>1</sup> Մանուկ Արեղյան, Երկեր, հ. Դ., Երևան, 1970, էջ 119:

<sup>2</sup> Գր. Հակոբյան, Ներսես Ծնորհալի, Երևան, 1964, էջ 141:

<sup>3</sup> «Բազմալիպ», 1974, N 3-4, էջ 380:

<sup>4</sup> «Ներսես Ծնորհալի (Ղողվածների ժողովածու)», Երևան, 1977, էջ 53:

<sup>5</sup> Ա. Մադոյան, Միջնադարյան հայկական պոեմը (ԺԱ-ԺԶ դարեր), Երևան, 1985, էջ 160:

<sup>6</sup> Նույն տեղում, էջ 160:

«Բան հաատոյ»-ն քրիստոնեական վարդապետության յուրօրինակ դասագիրք է, ուր բանաստեղծական երևակայությունը միտումնավոր ստորադասվում է մտքի պարզությանը: Օճորհալին հստակ է ձևակերպել իր նպատակը.

*Փոքրը բանի կարճ ի կարճոյ  
Միայն ըզմիտսըն ցուցելոյ,  
Ընթերցողաց վերծանելոյ  
Արագ մըտացըն հասելոյ<sup>7</sup>:*

«Յիսուս Որդի»-ն գրված է Հին ու Նոր Կտակարաններին քաջածանոթ ընթերցողի համար: Դրա վկայությունն է նաև այն, որ Օճորհալին, բացառությամբ հիշատակարանի, երկը գրել է ին հանգով, իսկ նա սովորաբար միահանգություն է նախընտրում այն դեպքերում, երբ ստեղծագործությունը հասցեագրում է լուրջ, գիտակից ընթերցողին:

Երկի ծրագրի, նպատակի վերաբերյալ արտահայտվել են տարբեր կարծիքներ: Ըստ Ալիշանի՝ «Այս գրութիս թելադիր և պատճառ՝ որչափ ալ ժամանակացաց և մեր յետագայից օգուտ էր և յիշատակ՝ իր հարազատաց և ցեղին, որոց կը նուիրէ զսա հեղինակն՝ անելի իմն գործվանօք քան զայլ քերդուածն, (որոց մէջ երկարութեամբն ալ առաջին է), այլ բուն շարժիչ ինքնին իրեն խորագրած բաղձանքն և սիրտն է, մանաւանդ թէ շնորհագարդ սրտին շարժող Ս. Հոգին»<sup>8</sup>: Արեղյանի բնորոշմամբ՝ նպատակն է «Մարդկային զանազան վիճակների մասին պատմվածքների մեջ՝ «Աստծու հետ խոսքը»<sup>9</sup>: Մարդկային կարծիքով՝ «Գրվածքի նպատակն է եղել՝ մարդկայն գգաստացնել, նրանց մեջ արթնացնել աստվածային սերը, որ տրված է բնությունից»<sup>10</sup>, ըստ Քիպարյանի՝ «կը դիմէ Աստուծոյ՝ հայցելու իր գոյութիւնը եւ սէրը, որպէսզի փրկուի անկումներէ ու կը փորձէ ալ բարձրանալ դէպի Աստուած»<sup>11</sup>:

Անշուշտ, երկի հիմքում ընկած է խոստովանելու, ապաշխարելու ճանապարհով Աստծու ողորմածությանն արժանանալու գաղափարը: Բանաստեղծը խնդրում է Աստծուն օգնել իրեն, բուժել, փրկել, արժանի դարձնել երկնային արքայությանը: Երկն ունի ընդհանրացնող նշանակություն: Ստեղծագործությունը բովանդակում է աշխարհի արարչագործությունից մինչև վերջին դատաստանի օրվա պատմությունը, այլ կերպ ասած՝ մարդկության անցյալը, ներկան և ապագան՝ ըստ քրիստոնեական պատկերացումների: Այս մտահղացումը խոր իմաստ ունի իր մեջ. մարդու էությունը, սկսած Ադամից, դարեր շարունակ չի փոխվել. նա հակված է դեպի չարը, դեպի երկրային վայելքները: Եվ բանաստեղծը հանդես է գալիս իբրև ողջ մարդկության մեղքի ու հանցանքի, հույսի ու տագնապի կրող, հայցում է Աստծու գոյությունը ոչ միայն իր, այլև բոլորի փրկության համար: Պատմելով աստվածաշնչական այս կամ այն դրվագը՝ Օճորհալին ի ցույց է դնում թե՛ դրվատելին, թե՛

<sup>7</sup> Ներսես Շնորհալի, Բանբ չափաւ, Բ տպ., Վենետիկ, 1928, էջ 243:

<sup>8</sup> Լ. Ալիշան, Շնորհալի և պարագայ իր, Վենետիկ, 1873, էջ 239:

<sup>9</sup> Մանուկ Աբեղյան, Եզվ. աշխ., էջ 124:

<sup>10</sup> Ա. Մարդյան, Եզվ. աշխ., էջ 40:

<sup>11</sup> Կիրիլ Զիպարեան, Պարմութիւն հայ իկն գրականութեան, Վենետիկ, 1992, էջ 386:

պարսավելիմ. Ան հետամուտ է ընթերցողի բարոյակրթմանը, ուստի պատվիրում է.

*Քաջ իմանալ զիմաստ բանին,  
Որ ամբարեալ կան ի սոսիմ<sup>12</sup>:*

Քերթվածի հիշատակարանում Ծնորհալին մի շարք խնդիրների հետ մեկտեղ հանգամանորեն անդրադառնում է նաև իր երկի նպատակին: Ըստ նրա՝

*Սոյնպէս և ես յայս յարակայ  
Զայս մաղթանաց բան խօսեցայ,  
Թէպէտ և ոչ յիս ազդէ սա,  
Սակայն արթնոց մաքրիչ մընայ<sup>13</sup>:*

Ծնորհալին խորապես համոզված է, որ բանաստեղծությունը իր հուզական լիցքով կարող է ազդել ընթերցողի վրա.

*Զմիտս անմաքտրս աշխարհական,  
Որ ըստ ծովու ալեաց ծըփման,  
Սա՛ վերբերէ հրոյն նըման,  
Որպէս բնութիւնն է վերնական:  
Զանձն ըզգածեալ և հոգեկան  
Ի պատճառէ ինչ տըրտմական,  
Սա՛ ներգործէ ուրախական  
Ի թախծութեանցըն հիւթական:  
Եւ որք արբեալ են թըմբրական,  
Ըմպողք գինոյն յիմարական,  
Սովաւ զարթուն և զգաստանան,  
Թէ ընթեռնուն մըտառական:  
Որք Աստուծոյ տեսոյն բաղձան,  
Գերագունին յուսոյն ցանկան,  
Սորին թևօք վերապանան,  
Մերձին ի տիպն անտեսական<sup>14</sup>:*

Ահա թե ինչու Ծնորհալին գուր չէ համարում իր չարչարանքը՝ «Գըրել չափով ըզբանս ի սմա»<sup>15</sup>:

Երկը ծրագրելիս Ծնորհալին հետապնդել է մեկ այլ նպատակ. Ան հույս է փայփայում,

<sup>12</sup> Ներսես Ծնորհալի, Հիսուս Որդի, Երևան, «Ապոլոն», 1991, էջ 212:

<sup>13</sup> Նույն փնդում, էջ 218:

<sup>14</sup> Նույն փնդում, էջ 214, 216:

<sup>15</sup> Նույն փնդում, էջ 216:

որ այդ գրքով չի մոռացվի թե՛ իր, թե՛ իր հարազատների հիշատակը.

*Համարեցիս միշտ ընդ մոսիմ  
Զիս ըզ Ներսէս մաղթել սովին:  
Եւ առ հոգիս իմ յաւանդիմ  
Եւ ի մարմինս ի տապանիմ<sup>16</sup>:*

Հենց այս միտումով էլ մա քերթվածի վերջում հիշատակում է իրեն հարազատ մարդկանց անունները:

\*\*\*

«Յիսուս Որդի»-ն բաժանված է երեք գրքի: Ա. Մաղոյանը համակարծիք է Պ. Ֆետտերի եմթարդությանը, որ բաժանումը հեղինակինը չէ, բայց և ընդունում է, որ «առհասարակ քերթվածը նկատելիորեն երեք մեծ հատվածից է բաղկացած, որոնցից առաջինը նվիրված է Հին Կտակարանին, երկրորդում ավելի շատ Նոր Կտակարանն է առկա, երրորդը, ուր հեղինակի ստեղծագործական տարերքն ավելի զգալի է, վերաբերում է վերջին դատաստանին»<sup>17</sup>: Իրոք, կառուցվածքային մեծամասնիկ բաժանումը չի վնասում երկի բովանդակության, իմաստի ճիշտ ըմբռնմանը: Իսկ ընդհանրապես՝ Օմորհային նյութը սովել է առանց հատվածաբաժանումների, միահար: Նա Աստվածաշնչից-ընտրում է այս կամ այն դրվագը, ավետարանական այս կամ այն առակը, դեպքը, իրադարձությունը, հիշում աստվածային այս կամ այն պատվիրանը՝ եղևելով իր գաղափարական-գեղագիտական սկզբունքից:

Քերթվածում Օմորհային դիմում է իր սիրած գրական հնարանքին՝ դիմառությանը, որի շնորհիվ անմիջական կապ է ստեղծվում ընթերցողի և հեղինակի միջև, և առաջանում է կենդանի հաղորդակցության շերտություն և մտերմություն:

Խոստովանությունը դառնում է երկի հիմնական մոտիվներից մեկը: Քերթվածի հենց առաջին էջերում բանաստեղծը խոստովանում է, որ ժխտել է Տիրոջ պատվիրանը, վատնել է նրա ունեցվածքը, անարգել է նրա պատիվը, մասն է դարձել Ադամի և Եվայի գործած մեղքի և կապվել է մեղքի կապով, թեև շատերն են քարոզել մարդուն սպանող մեղքերի մասին: Ավագանում հազած պատմությանը դեն է մետել և չարից խաբված՝ մաշկեղեն հանդերձ հազել: Նմանվել է Կայենին, միայն թե իր եղբորն սպանելու փոխարեն կամովին սպանել է իր հոգին: Ենովս մահապետի ու Ենովքի մեծ հուսալու, հավատալու, մտքով երկինք վերանալու փոխարեն ընկել է խոնավ ու գեջ տղմի գուրը և բանտարկված մնացել վիհերում, ինչպես հին դարերում՝ Նոյի ժամանակ ապրող մարդիկ, «Որք ուտեին և ըմպեին, / Անասնաբար խառնակեին» (էջ 20):

Ավելին՝ եղել է կրող չար անդթի հոգով և մտքով, որովհետև հետևել է նրանց, ովքեր Բաբելոնում աշտարակ էին կառուցում՝ նոր ջրհեղեղից փրկվելու կամ էլ Աստծուն հասնե-

<sup>16</sup> Նույն տեղում, էջ 212:

<sup>17</sup> Ա. Մաղոյան, նշվ. աշխ., էջ 42:

լու համար: Ինքն էլ, համակված մեծամտությամբ ու գոռոզությամբ, մեղքի բուրգի շուրջը պարիսպ է բարձրացրել, սատանայի օգնությամբ հպարտությամբ շարել գոռ ամբարտակի քարերը: Եսալի մնան ծնված լինելով առաջինը՝ հոգով վերջինն է դարձել, որովհետև նրա մնան անգին գանձը վաճառել է համուն իր որովայնի հագեցման և կամովին եղծանել երկնից տրված գիրն անդրանկի:

Ջուզահեռները, համեմատություններն ու հակադրությունները, որոնց դիմում է Օմոր-հալին, հերոսի հույզերն ու խոհերը միահյուսում են պատումին՝ բացահայտելով նրա ներաշխարհը, հոգեկան ապրումները: Ձևավորվում է տառապող մարդը, որ տարուբերվում է կասկածներից, չունի հոգեկան հանգստություն («Ուստի շըրջիմ երեքալի, /Միտք և խոր-հուրդք իմ տատանին» (Էջ 18), ցավագին տանջվում է չերևացող խորհուրդներից: Մերթ մահագույժ քունն է պատում նրան, մերթ այսահար լուսնոտի հետ այրվում է ցասման հրում, մերթ անհմարին անդունդներն են պաշարում հոգին:

Խորապես անկեղծ ու գեղեցիկ է Օմորհալու խոստովանությունը: Իր անգո գոյության ռդբերգական գիտակցությունը ցավով է լցնում հոգին, ու ներսում լեռնացած այդ ցավից են ծնվում բառերը, հոգեցունց պատկերները: Նա խոստովանում է մեղքերը այնքան բարեխղճորեն, այնքան մանրակրկիտ, որ թվում է, թե լուրաքանչյուր խոստովանություն, արցունքի լուրաքանչյուր կաթիլ մոտեցնում է նրան դեպի երկինք ձգվող լուսակազմ սանդուղքին: Բազում են մեղքերը, որովհետև փակել է հոգու աչքի բիբը և խցել ականջները Աստծու խոսքի առջև, բարու առաջ կարկամ է եղել, չի ներել պարտապանին, չի հոգացել քաղցածների, մերկերի, տնամկների կարիքները, օտար հյուրին օթևան չի տվել, չի այցելել հիվանդին, վշտացողին տրտմակից չի եղել և նախանձով վառված՝ ուրախացողի հետ չի խնդացել և այսպես շարունակ<sup>18</sup>:

Խոստովանությունը, սակայն, չի վանում բանաստեղծի հոգուց անհուսության խավա-րը, ավելին՝ խորանում է ռդբերգությունն այն գիտակցությունից, որ իր թիկունքում, իր մեջ գործում է աներևույթ մի ուժ, որ շարունակ իրեն մղում է դեպի մեղքը: Ինչպես էլ բանաստեղծը որակի նրան՝ նեղգավոր, նեղիչ, մարդախողխող բռնակալ, հոգու թշնամի, անգգամ, օձ, խավարի աշխարհակալ, այդ ուժը նույն ինքն է՝ սատանան, որ շարունակ մարդուն զգացնել է տալիս իր ներկայությունը: Այդ նա է իր գաղտնաձիգ նետերով խցում մարդու հոգին, խորտակում մարդու սրտի հավատը: Նրա կերպարը թանձրանում, որոշակիանում է բոլոր այն արարքներում, որ գործում է մարդը: Բանաստեղծն իր ամբողջ ուժով ծառա-նում է սատանայի դեմ, փորձում պատերազմել, սակայն մարտադաշտում թուլանում է, և չարի նետերը շարունակում են խոցել իր տիրասեր սիրտը:

Առաջ է գալիս հոգու և մարմնի այն հակադրությունը, որը հուզել է միջնադարի բոլոր հեղինակներին: Վերլուծելով իր անցած ուղին՝ բանաստեղծն ըմբռնում է, որ ինքն է հյուսել իր ճակատագիրը, ինքն է մեղավոր իր անկման համար:

Ջորեղ է սատանան. նա կարող է մարդու հոգին բանտարկել խոր զնդանում, սակայն մարդն ինքն է թույլ տալիս, որ նա բնակվի իր մեջ. մարմինը, իբրև կացարան, պատշաճ հարդարում ու հարմարավետ է դարձնում օձի համար և իր կամքով հայտնվում վիհում:

<sup>18</sup> Նույն տեղում, էջ 90 :

Աստված մարդուն ստեղծել է այնպես, որ մարմինը լինի հոգու ծառան.

*Որպես կարգեալ է Արարչին՝  
Հոգւոյ ծառայ լինել մարմնին<sup>19</sup>:*

Մարդը, սակայն, մարմնավորով տարված, մեռցնում է հոգին մարմնում, մեղքեր գործում  
ի սեր երկրանյութի.

*Վասն աշխարհի ագարակին  
Եւ վասն եզանց զգայականին  
Եւ ընդ կընոջ հեշտասիրին՝  
Որով կապեալ կա ի սոսիւն<sup>20</sup>:*

Ընշտ այդպես էլ մեկ դար անց Ֆրիկն է խոստովանում, որ մեղքեր է գործել հաճում  
աշխարհի սիրո.

*Մարմինըս սիրեց զաշխարհս, ի նորոյ ես մեղք գործեցի...<sup>21</sup>:*

Ջորեղ եւն ցանկությունները: Ֆրիկը պատկերավոր է ներկայացնում հոգու և մարմնի  
կոնիվը.

*Զանցի՝ թէ զհոգիս սիրեմ, մա՛յ, մարմինըս  
հանց կու տայ խափ,  
Զինչ որ խոյանայ բազան ու կաքաւըն  
առնու ի յափ<sup>22</sup>:*

Նույնպիսին էր հոգու և մարմնի փոխհարաբերության շնորհալիական ըմբռնումը:  
Քերթվածի հերոսը գոչում է.

*Մեոցին անդամք իմ երկրային,  
Կեցցէ հոգիս իմ վերջստիւն<sup>23</sup>:*

Բանականությունը հուշում է, որ մահին կարելի է հաղթել միայն հոգին նախընտրելով,  
սակայն համեմատությունները ծովի խորքում տարուբերվող բեկված մավի կամ էլ աշման

<sup>19</sup> «Տիտու Որդի», էջ 146:

<sup>20</sup> Նույն տեղում, էջ 118:

<sup>21</sup> Ֆրիկ, Դիան, ի յոյս ընծայեց առաջին անգամ ամբողջական բնագրով, ուսումնասիրությանը, ծանօթու-  
թյուններով, յասկումներով և բառարանով Տիրայր արքեպիսկոպոս, Նիւ Եորք, 1952, էջ 364:

<sup>22</sup> Նույն տեղում, էջ 484-485:

<sup>23</sup> «Տիտու Որդի», էջ 50:

հողմահար խոփ խոտի հետ ի ցույց են դնում հերոսի հոգում տեղի ունեցող պայքարը: Մարդն իր աղանային բնությամբ ու մարմնով ձգվում է դեպի անցավորը՝ խորացնելով անջրպետը իր և Աստծու միջև:

*Ընդ մեծատան փափկասիրին*

*Ես փափկացայ յառօրէին*

*Մարմնովս այսու անասնային*

*Ի փափկութիւն անըզգամի՞ն՝<sup>24</sup>:*

Դրաման սրվում է, որովհետև մարդն անհագ է իր ցանկություններում.

*Ի յարածել խոզերամին*

*Չյագիմ մեղօք քաղցր եղջերին՝<sup>25</sup>:*

Հերոսի բարոյական մկարագիրը բացահայտվում է լիովին: Նա հոգեպես թույլ, տկար, կամագուրկ էակ է, անգոր ընդդիմանալու Սատանային: Այդ պայքարում նրա միակ ապավենը մնում է Հիսուսը: Բանաստեղծն ամբողջ հոգով փարվում է նրան, որ նա զորեղացնի իրեն, մաքրի հոգին այն ամենից, ինչ անմշան է ու չնչին: Փորձում է աղոթքով հաղորդակից դառնալ Աստծուն, պահքով ճնշել մարմինը, արտասուքներով հանգցնել իր մեջ բորբոքված հուրը, վառել աստվածային լույսը: Ջղջման արցունքներով աղերսում է գթասրտություն, որովհետև միայն նա՝ Աստված, կարող է իրեն մաքառելու ուժ տալ, ընդդիմանալու կամք ու իմաստություն:

*Այլ տուր աստէն զղջումն անձին,*

*Ապաշաւել, զոր գործեցին:*

*Ընդ յողփութեան որովայնին,*

*Պահօք ճըմշել ըզստուար մարմին՝<sup>26</sup>:*

Ստեղծագործության առանցքային խնդիրներից մեկը դառնում է մարդու գոյության իմաստի, մարդու ճակատագրի առեղծվածը: Ծնորհալին արտահայտում է այն միտքը, որ երկրային կյանքը տրված է մարդուն իբրև փորձություն: Աստված ոչնչից ստեղծում է աշխարհը՝ «Կենդանականը, որք բուսամին», «Եւ անկենդանը, որք ոչ շարժին»՝ իր արարչագործության բարձրագույն արժեք դարձնելով մարդուն: Աստված շնորհում է մարդուն իր արքայական պատկերը, տալիս խոսքի շնորհք, օժտում նրան հոգու աչքով, որ է՝ աստվածային իմաստություններն ընկալող մարդկային միտքը: Մարդը սատանայի դրոմամբ գայթակղվում է արգելված պտղով: Աստված, արձակելով մարդուն դրախտից, այնուհանդերձ, հմարավորություն է տալիս նրան վերականգնելու իր նախամեղասական վիճակը:

<sup>24</sup> Նույն տեղում, էջ 140:

<sup>25</sup> Նույն տեղում, էջ 134:

<sup>26</sup> Նույն տեղում, էջ 144:

Բանականությունը թող առաջնորդի մարդուն դեպի լույսը, խոտորվելու դեպքում պարզևի մրան արթնացումի պահը: Երկրի վրա այնպես՝ հոգու գերակայությամբ ապրողները վերջապես կարծանանամ դրախտում ապրելու շնորհին, իսկ չարով գայթակղվածները կմատնվեն կորստյան:

*Թե որ կարողքն եմ՝ տանիցիմ,  
Եւ որք տըկարք՝ ոչ պահանջիմ<sup>27</sup>:*

Իմաստավորվում է երկրի վրա մարդու ապրած կյանքը՝ դառնալով անմահության հասնելու ձգտում: Մարդը, հանուն այդ բարձրագույն նպատակի անխոտոր ապրելով, կհաղթահարի մահվան, դժոխքի սարսափը:

*Ու՛ր, ասէ, մահ, քո յաղթութիւն,  
Կամ ու՛ր, դըժոխք, խայթոց քոյիմ<sup>28</sup>:*

Հիսուսի ծնունդը, կյանքը և մահը լավագույն հիմնավորումն են Օմորհալու այդ մտայնության: Հիսուսը խոստանում է մարդուն շնորհել հոգևոր ըմպելիքը, ահա թե ինչու բանաստեղծը Նրան անվանում է «Աղբիւր կենաց» (Էջ 102): Տաղերից մեկում Օմորհալին գրում է.

*Նորահրաշ արեգակն այսար ծագեցաւ աշխարհի  
Ի գբոյ խաւարէ,  
Եւ կեանք անվախճան տըլաւ մահացու բընութեանս  
Ի ստուերաց մահու<sup>29</sup>:*

Սա է Հիսուսի առաքելության խորհուրդը: Մարդը մարմին է և հոգի, երկրային է և աստվածային: Աստված կամենում է, որ մարդը բացահայտի իր մեջ աստվածայինը, դառնա աստված: Հիսուսը ծնվում է՝ մարդու մեջ հոգևոր սկիզբը լուսավորելու համար: Աստծու կարևորագույն ստորոգելիներից է փրկագործելու կարողությունը: Ի տարբերություն Հին Կտակարանի մարգարեների, որոնք «Դեղով բանից» չկարողացան բուժել տկար մարմին ունեցողներին, Հիսուսը Փրկիչ է կոչվում՝ չհակադրվելով, սակայն, մարգարեներին, ինչպես որ Ավետարանում է ասվում. «Մի՛ համարիք եթէ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս. ոչ եկի լուծանել, այլ՝ լնուլ» (Մատթեոս Ե 17): Ըստ Օմորհալու՝ հզոր ցավը հզոր դեղի կարիք ունի:

<sup>27</sup> Նույն փնդում, էջ 116:

<sup>28</sup> Նույն փնդում, էջ 72:

<sup>29</sup> Ներսէս Շնորհալի, Տաղեր և գանձեր, աշխատասիրությամբ Արմինե Բյուշկերյանի, Երևան, 1987, էջ 117:

*Զի ըստ հրգօր ցաոց վիրին  
Հրգօր դեղոց պիտանայի՞ն՝<sup>30</sup>:*

Հիսուսը հաստատում է Նոր Օրենքը, ապա պահանջում ավելի արդար լինել, քան օրենսգետները.

*Պահանջեցեր ըզկնի մորին  
Առաւելոյ յարդար մասին,  
Քան ըզդպրաց Հին Օրինին,  
Զաշակերտացըն Մովսիսին՝<sup>31</sup>:*

Հիսուսը չի լքում մարդուն՝ չնայած վերջինիս անարժան լինելուն:

Քերթվածում արժարծվում է մարդու ապերախտության գաղափարը: Աստված ազատում է իսրայելցիներին եգիպտացիների բռնությունից, ճանապարհ բացում անապատում մրանց համար, կերակրում երկնային հացով, սակայն իսրայելցիներն անարգում են Աստծուն իրենց կռապաշտությամբ: Երկի քնարական հերոսը, համեմատելով իրեն մրանց հետ, խոստովանում է, որ ինքն առավել ապերախտ է մրանցից, որովհետև Աստված իր համար ավելին է արել, քան մրանց համար (էջ 42):

Մարդը ինքնակամ մատնվում է ավազակին, և, այնուհանդերձ, Աստված երես չի թեքում մրանից:

Ծնորհալու Հիսուսը տոգորված է մարդկային կյանքի ողբերգության զգացողությամբ: Նա մույնքան դրամատիկ կերպար է, որքան քերթվածի հերոսը: Մարդուն ոտքից գլուխ համակած ցավը, որը մրան անհմարին տանջանքների է ենթարկում, կարծես հաղորդվում է Հիսուսին: Նա տառապում է մարդու հետ և տառապում է մարդու համար: Նրան մտահոգում է մարդու ճակատագիրը: Հերոսի՝ Հիսուսին ուղղված խոսքերում կարծես հանդիմանություն է հնչում, թե ինչու է Աստված մարդուն կամքի ազատություն շնորհել, եթե մարդը հնազանդ չէ մրան:

*Զիշխանական կամս իշխողին  
Բարձ, որ Քոյումդ ո'չ հնազանդի՞ն՝<sup>32</sup>:*

Աստված, լինելով «կարող յամենայնին» (էջ 112), և «հընար անհմարից» (էջ 108), մի՞թե չէր կարող մարդուն ստեղծել քաջ ու զորեղ կամ էլ թույլ չտար փորձողին փորձել ծուլին՝ իբրև քաջի: Այդ տկար էակին պակասում է Աստծու զորեղ ձեռքը, որ մրան հանի մեղքի ծովից, ինչպես այն ժամանակ խեղդվող Պետրոսին, պակասում է աստվածային սերն ու ջերմությունը, որ ինքն էլ սիրով լցվի:

<sup>30</sup> «Հիսուս Որդի», էջ 80:

<sup>31</sup> Նույն տեղում, էջ 88:

<sup>32</sup> Նույն տեղում, էջ 132:

*Հեղեր յերկիր զհուրդ երկնային,  
Որով մարդկան հոգիք մաքրին,  
Բորբոքեցո՛ւ յանձն իմ ցըրտին,  
Զհոգիս շեռո՛ւ սիրով Քոյին՝<sup>33</sup>։*

Միայն Աստված կարող է վերջ դնել մարդու ցավի պատճառին, մրան հաստատել անշարժ վեմին, որ տունը ավագուտի վրա չկառուցի:

Ծնորհալին գծում է Հիսուսի անցած ճանապարհը ծննդից մինչև մահ: Հիսուսի կենսագրությունը հյուսվում է Աստծու և մարդու հակադրության բացահայտումով. մարդն իր բարոյական ցավաբերությամբ աստվածային մտակերտվածքի հակապատկերն է: Աստված վեմ է, արդար, անաղարտ, մարդը՝ ցածր ու ստոր, ամենից վերջինը՝ մահանոցի գարշապարին: Աստված երկնային անապական աղ է, մարդը՝ անհամ, Աստված լույս է, մարդը՝ խավար անգիտության և կույր, Աստված բարու սերմանողն է, մարդը՝ անպտուղ բարու համար:

Ծնորհալին մարդու բարոյական անկման պատճառը բացատրում է դեպի չարը մրա հակվածությամբ: Բերթվածի հերոսը բազմիցս է խոստովանում իր՝ բարուց զուրկ լինելը.

*Եւ ես կըրտսերս առ ի բարին  
Եւ կատարեալ գոյ ի չարին՝<sup>34</sup>։*

-----

*Չեմ արժանի մայիլ յերկին,  
Զի կափուցի զաչս ի բարին՝<sup>35</sup>։*

Կարևորելով բարու և չարի խնդիրը՝ Ծնորհալին փորձում է բացահայտել չարի ակունքը.

*Թե՛ արտաքոյ է բնականին,  
Զոր շնորհեցեր բանականին.  
Այլ զի պատճառ է ինձ չարին  
Ի թուլութեան թըշուառս անձին՝<sup>36</sup>։*

Այսինքն՝ չար է այն, ինչ դուրս է բնականից, որ շնորհել է Աստված բանական էակին: Թվարկելով բոլոր այն մեղքերը, որոնք գործողները եմթարկվում են Աստծու պատժին՝ Ծնորհալին մույն ոգով էլ բանաձևում է բարին: Վերջին դատաստանի օրը լուրաբանչյուրն իր կատարած բարին՝ իբրև ծաղիկ, կընծայի Աստծուն. մեկը՝ ամրությունը պահքի, կերակրի և լեզվի չափը, մյուսը՝ առատ տուրքը աղքատին, մեկը՝ պաղ ջրի բաժինը, մյուսը՝ ուրախության խիճը, մեկը՝ այցը հիվանդին, բանտարկյալի խնամքը, մյուսը՝ մերկին հագուստ ու տնամկին պատսպարան տալը, մեկը՝ որբերի հայրությունն ու գթությունն առ այրին,

<sup>33</sup> Նույն փնդում, էջ 126:

<sup>34</sup> Նույն փնդում, էջ 30:

<sup>35</sup> Նույն փնդում, էջ 62:

<sup>36</sup> Նույն փնդում, էջ 132:

մյուսը՝ չարի դեմ իր զգայարանի փակելը, մեկը՝ պարկեշտ ամուսնությունը, մյուսը՝ անբիծ ու կույս հոգին, մեկը՝ մարմնի չարչարանքները կամ արյունը պանծալի, մյուսը՝ մերելու և թշնամում լավություն անելու կարողությունը: Բարիք է գործում այն մարդը, ով ապրում է ըստ Աստծու պատվիրանների, ով արածի դիմաց չի ակնկալում որևէ վարձատրություն:

Հիսուսի գործերի վերապատմումը նպատակաուղղված է նաև նրա բարոյական մկառնագրի անադարտության զաղտնիքը բացահայտելուն: Հիսուսը բարոյական կատարելության մարմնացում է, որովհետև երբևէ չի զայրակոչվում չարով, չի խախտում Աստծու պատվիրանները: Հիսուսը ծնվում է մարդուն հոգևոր նեցուկ լինելու, բարձրանում է սուրբ խաչը՝ վեր առնելու «գլանցանքս մարդկային», սակայն նրա կյանքը շատ ավելի իմաստավորված է. այն ուղեցույց է բարոյական ինքնակատարելագործման ձգտող մարդու համար, թե ինչպե՞ս վերջինս պետք է ապրի իր համար նախասահմանված երկրային կյանքը, որ հասնի աստվածային բարձունքին: Այն, որ Հիսուսը ցանկանում է մարդուն տեսնել այնպիսին, ինչպիսին ինքն է, դրա վկայություններն են բանաստեղծի կողմից իրեն՝ Հիսուսին տրված բնութագրումներն ու Հիսուսի՝ աշակերտներին ուղղված պատվիրանների համադրությունը: Հիսուսը աշակերտներին պատվիրում է լինել երկրի աղը, Օմորհալին Նրան անվանում է երկնային անապական աղ, Հիսուսը նրանց պատվիրում է լինել աշխարհի լույսը, Օմորհալին Նրան դիմում է «Լոյս ի լուսոյ Հօր միածին» բառերով: Հիսուսը պատվիրում է գանձ չծողովել, Օմորհալին նրան կոչում է երկնային գանձ («Ըզ-Քեզ, որ գանձդ ես երկնային»):

Հիսուսը մատնանշում է այն ուղին, որը տանում է դեպի Աստված՝ աղոթքը և սերը: Հայհոյությունը, մատնությունը, նենգությունը, խաբեությունը, դժգոհությունը, անգթությունը, կեղծավորությունը և այլ արատներ ծնվում են մարդու հոգում սիրո բացակայությունից /«Ոչ սիրեցի ըզթըշմամին /Եւ ոչ ցուցի գութ ատողին» (Էջ 96), սեփական թերությունների անտեսումից /«Ոչ մըկատեն յիս գերահին, /Սրատես լինիմ յայլում շիղին» (Էջ 100): Հիսուսը սեր էր քարոզում՝ ձգտելով երկրի վրա հաստատել սիրո կեցությունը: Նրա երկրային կյանքը հիացնում է իր մարդկայնությամբ: Նա քարոզում է մարդկանց եղբոր մեղքը ներել ոչ թե 7 անգամ, այլ «չորս հարիւր ընդ ինըսնին», ինքն էլ անձրևի ցողն ու արևի լույսը հավասար է բաշխում ապաշնորհ չարերին և բարիով լի արդարներին:

Օմորհալին քերթվածում առկոչում է բազում սրբերի ու մահատակների, որոնք, ցուցաբերելով մեծ կամք ու տոկունություն, իրենց հոգեկան աշխարհը ստորադասելով Աստծուն, կարողացել են դիմակայել չարի փորձություններին, հաղթահարել մարդկային բնության սկարությունը: Միևնույն երկի հերոսը փորձել է ծառայել երկու տիրոջ, այդ իսկ պատճառով ծուլացել է թե՛ երկրի, թե՛ երկնքի հարցում: Երկի էջերում բազմիցս հնչում է սեփական անձի կշտամբանքը: Ահա, օրհնակ, հիշելով Պողոս առաքյալի խոսքերը Ավետարանը քարոզողների մասին (Ա. Կորնթ. Թ՝ 16-17)՝ Օմորհալին գրում է, որ մարդիկ տնտեսներ են կարգված Աստծուց, ոմանք՝ մյուսական գոյերի, ոմանք՝ «անմիջ պարզեալ բանին»: Իրեն վիճակվել է տնտես լինել Աստծու տան վրա: Բանաստեղծն ակնարկում է իր հոգևորական լինելը: Միևնույն աստվածային խոսքը բաշխելու, ժամասացության ժամանակ կեցած հացի կերակուր տալու փոխարեն սովամահ է թողել մարդկանց: Համոզված լինելով, որ կգա այն օրը, երբ կմերկանա մերքին մարդը և կծանակվի, Օմորհալին հայտարարում է, որ իրականում ինքն այնպիսին չէ, ինչպիսին կարծում են մարդիկ. երանելի ու բարի է կոչվում, երբ չար է, լույս է համարվում, երբ գործերն են խավար (Էջ 202, 204):

